

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ХОРТИЦЬКА
НАЦІОНАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА АКАДЕМІЯ»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра соціальної роботи

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА АДАПТАЦІЯ
МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ ДО НАВЧАННЯ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ
ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Виконала студентка: _____ 2 _____ курсу _____
освітньо-професійна програма Соціальна педагогіка
спеціальність _____ 231 Соціальна робота
(шифр і назва спеціальності)

Архіпова К. М.

(ініціали та прізвище)

Керівник _____ професор кафедри соціальної роботи, доцент,
д. соц. н. Гордієнко Н. М.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент _____ професор кафедри педагогіки та психології
освітньої діяльності ЗНУ, професор, д. псих. н.
Клопота Є. А.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота «Соціально-педагогічна адаптація молодших підлітків до навчання у середній школі засобами проєктної діяльності 104 с., 4 рис., 9 табл., 52 джерел, 4 додатки.

Об'єкт дослідження: соціально-педагогічна адаптація молодших підлітків.

Предмет дослідження: процес соціально-педагогічної адаптації молодших підлітків до навчання у середній шкільній ланці засобами проєктної діяльності.

Мета дослідження: теоретико-експериментальне дослідження впливу проєктної діяльності на процес соціально-педагогічної адаптації молодших підлітків до навчання у середній шкільній ланці.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення), емпіричні (формувальний та констатувальний експерименти); кількісний та якісний аналіз результатів дослідження. В дослідженні використано методики: «Діагностика перцептивно-інтерактивної компетентності (модифікований варіант М. Фетіскіна)» та «Шкала соціально-ситуаційної тривожності О. Кондаша».

Наукова новизна дослідження полягає у обґрунтуванні і подальшому розвитку соціально-педагогічної адаптації молодших підлітків до навчання у середній школі засобами проєктної діяльності.

Результати дослідження пройшли апробацію на I Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інформаційний простір» (м. Запоріжжя, 14 травня 2020 р).

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ, СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА АДАПТАЦІЯ, ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ, СЕРЕДНЯ ШКОЛА, МОЛОДШИЙ ШКІЛЬНИЙ ВІК

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства, в умовах глобалізації та інформатизації, усе більшої значущості набуває проблема оптимізації соціально-педагогічної адаптації молодших підлітків, адже реалії сучасності визначають перед нинішніми підлітками та їх батьками нові, більш складні вимоги. У свою чергу, соціально-педагогічна адаптація, як частина процесу соціалізації, є складним процесом пристосування маленької особистості до нових, ще зовсім не знайомих їй умов навколишньої дійсності. Це підтверджує Закон України «Про освіту», концепція «Нова українська школа» тощо [26].

Підлітковий вік – це один з визначальних етапів у житті людини. Це період починань та подальшого становлення особистості, яке відбувається по-різному, залежно від індивідуально-психологічних особливостей особистості. Тому вивчення соціально-педагогічної адаптації у молодшому підлітковому віці є досить актуальним, особливо сьогодні, коли сучасна освіта України виходить на якісно новий рівень, що зумовлено прогресивними тенденціями у формуванні громадянського суспільства, розширенням меж людської свободи, зміною пріоритетів цінності людської особистості [39].

Дослідження періоду соціально-педагогічної адаптації у молодшому підлітковому віці дає можливість здійснити перевірку соціально-психологічної підготовки дитини до подальшого її становлення і розвитку у світі, що постійно змінюється.

Серед акумульованого на сучасному етапі технолого-методичного банку засобів соціально-педагогічної роботи щодо адаптації молодших школярів до навчання у середній школі фахівцям доцільно звернути першочергову увагу на засоби проєктної діяльності, використання яких у максимальній мірі сприяє залученню кожної дитини до командної роботи в ролі її активного, повноправного і творчого суб'єкта. Саме проєктна

діяльність учнів має значний соціально-комунікативний потенціал, який не вичерпується виключно навчально-пізнавальним аспектом, а й може успішно спрямовуватися на вирішення завдань соціально-педагогічної адаптації молодших підлітків.

Проблема соціально-педагогічної адаптації представлена у дослідженнях багатьох учених, зокрема: Н. Шепілова, Ю. Яблонівська, І. Мигович, В. Казанська, О. Прохоров, Г. Балла, О. Чоботко та ін.

Дослідженням проблеми особливостей соціально-педагогічної адаптації підлітків займалися: І. Булах, Т. Драгунова, Л. Жезлова, Л. Закутська, В. Каган, І. Кон, О. Личко, Н. Максимова, О. Новикова, Г. Прихожан та ін.

Обґрунтуванням технології проєктної діяльності займалися: О. Коберник, А. Моїсеєв, О. Пехота, М. Поташник, В. Лазарєв, С. Сисоєв, Г. Селевко, І. Шендрик, С. Шацький, В. Шульгін та ін.

Проте, відчутним є дефіцит наукових робіт, спрямованих на удосконалення засобів оптимізації процесу соціально-педагогічної адаптації молодших підлітків. Протиріччя між актуальністю проблеми і недостатньою розробленістю засобів її вирішення зумовила вибір теми дослідження: «Соціально-педагогічна адаптація молодших підлітків до навчання у середній школі засобами проєктної діяльності».

Об'єкт дослідження: соціально-педагогічна адаптація молодших підлітків.

Предмет дослідження: процес соціально-педагогічної адаптації молодших підлітків до навчання у середній шкільній ланці засобами проєктної діяльності.

Мета дослідження: теоретико-експериментальне дослідження впливу проєктної діяльності на процес соціально-педагогічної адаптації молодших підлітків до навчання у середній шкільній ланці.

Завдання:

1. Здійснити аналіз наукової літератури з проблеми соціально-педагогічної адаптації молодших підлітків та засобів її оптимізації.

2. Визначити рівень адаптації молодших підлітків до навчання у середній школі.

3. Розробити і впровадити проєкт, спрямований на оптимізацію соціально-педагогічної адаптації молодших підлітків до навчання у середній школі.

4. Визначити ефективність проєкту, спрямованого на оптимізацію соціально-педагогічної адаптації молодших підлітків до навчання у середній школі.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення), емпіричні (опитування, кількісний і якісний аналіз результатів). В дослідженні використано методики: «Діагностика перцептивно-інтерактивної компетентності (модифікований варіант М. Фетіскіна)» та «Шкала соціально-ситуаційної тривожності О. Кондаша».

Методологічною основою дослідження є компетентнісний підхід до організації проєктної діяльності школярів (І. Бех, Н. Бібік, В. Бондар, І. Єрмаков, В. Кремень, В. Нечипоренко, О. Савченко, С. Сисоєва, О. Топузов та ін.), сучасні теорії соціально-педагогічної адаптації особистості (О. Безпалько, І. Зверєва, А. Капська, Л. Коваль, Л. Міщик та ін.).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що уточнено специфіку соціально-педагогічної адаптації молодших підлітків до навчання у середній школі; набули подальшого розвитку дослідження ефективності проєктної діяльності як засобу оптимізації соціально-педагогічної адаптації молодших підлітків і вирішення її типових проблем, що виникають на етапі переходу до середньої школи.

Практична значущість дослідження полягає у розробці та впровадженні соціально-педагогічного проєкту «Соціально-виховний простір як фактор успішної соціально-педагогічної адаптації особистості»,

ефективність якого підтверджена результатами експериментального дослідження.

Експериментальна база: Лисогірський навчально-виховний комплекс Біленьківської сільської ради Запорізького району Запорізької області та загальноосвітня санаторна школа-інтернат I-III ступенів комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради. Вибірка складалася з 44 учнів 5 класу (по 22 учня – в експериментальній та контрольній групах).

Апробація результатів дослідження. Зміст і результати дослідження оприлюднені на: I Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інформаційний простір» (м. Запоріжжя, 14 травня 2020 р).

Публікації.

1. Соціальна адаптація дітей дошкільного віку до умов дитячого навчального закладу засобами ігрової діяльності. *Соціальна та життєва практика в структурі професійної підготовки: теорія та практика*: Збірник наукових праць Комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради. Випуск 4. Запоріжжя: Вид-во Комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2016. С. 180–186.

2. Особливості соціально-педагогічної адаптації молодших підлітків до навчання у середній школі. *Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір*: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (14 травня 2020 року, м. Запоріжжя) / За заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2020 (подано до друку).

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (52 позиція), 9 таблиць, 3 додатки. Загальний обсяг – 104 сторінки, з них 64 сторінки основного тексту.

ВИСНОВКИ

1. Проаналізовано основні підходи щодо визначення сутності й змісту поняття «соціально-педагогічної адаптації молодших підлітків» та засобів її оптимізації, а саме: відомі вчені (І. Зверєва, К. Платонов, А. Налчаджяна, А. Петровський, Р. Немов та ін.) визначають адаптацію, як процес пристосування до умов певного середовища; педагоги сучасності (Л. Мардахаєв, А. Капська, С. Гончаренко, Т. Кравченко) визначають соціальну адаптацію як процес пристосування індивіда до умов соціального середовища; в аналізі сутності й змісту досліджуваного явища з точки зору соціальної педагогіки ми можемо виокремити, що одні дослідники (Л. Кошелева, Н. Шепілова, В. Осенніков та ін.) розглядають соціально-педагогічну адаптацію, як вид соціальної адаптації; позиція інших (М. Маслова, Ю. Яблоновська, Н. Соколова, А. Сичов та інші) – соціально-педагогічна адаптація є родовим поняттям, яке включає різні види адаптації, в тому числі й соціальну.

2. Проаналізовано проєктну діяльність як засіб оптимізації соціально-педагогічної адаптації молодших підлітків, визначено, що такі вчені, як: В. Бурков, Л. Ващенко, О. Землянська, С. Кримський, Н. Масюкова, О. Новиков, Є. Полат, та Г. Селевко розглядають проєкт, по-перше, як результат перетворювальної діяльності; по-друге, як форму організації діяльності, спрямованої на отримання певного результату. Застосування методу проєктів у загальноосвітньому закладі має на меті стимулювання інтересу учнів до певних проблем і розв'язання цих проблем через діяльність. Під впливом середовища та спеціально організованих умов саме у діяльності формуються певні риси особистості, які закріплюються у поведінці, вчинках та діях. В процесі соціально-педагогічної адаптації проєктна діяльність передбачає інтеграцію та безпосереднє застосування знань та вмінь, спрямованих на набуття особистісного досвіду. Вона створює умови для творчої самореалізації молодших підлітків, сприяє розвитку їх

інтелектуальних здібностей, самостійності, відповідальності, умінню планувати, приймати рішення та оцінювати результати.

3. Дослідження рівнів соціально-педагогічної адаптації проводилося на базі Лисогірського навчально-виховного комплексу Біленьківської сільської ради Запорізького району Запорізької області та загальноосвітньої санаторної школи-інтернату I-III ступеня комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради. У дослідженні взяло участь 44 учнів, з них 22 увійшло до експериментальної групи, 22 – до контрольної. За результатами первинної діагностики, проведеної в експериментальній групі (за діагностикою М. Фетіскіна): високий рівень взаємопізнання підвищився на 9,09 %, низький рівень зменшився на 9,09 %; високий рівень взаєморозуміння підвищився на 4,54 %, середній рівень підвищився на 4,55 %, зменшився низький рівень на 9,09 %; високий рівень взаємовпливу підвищився на 4,55 %, підвищився середній рівень на 13,64 %, відповідно низький рівень зменшився на 18,18 %; соціальна автономність має такі зміни: високий рівень підвищився на 9,09 %, покращились показники середнього рівня на 4,55 %, низький рівень зменшився на 13,63 %; соціальна адаптивність має позитивні результати, а саме: високий рівень підвищився на 9,09 %, середній рівень покращився на 13,63 %, низький рівень значно зменшився на 22,73 %; шкала соціальної активності має теж позитивні зміни: високий рівень підвищився на 9,09 %, середній рівень підвищився на 9,09 %, низький рівень зменшився на 18,18 %. За методикою О. Кондаша отримано наступні дані: шкільна тривожність нормального рівня у дівчат підвищилась на 4,55 %, дещо підвищений рівень у хлопців збільшився на 4,54 %, у дівчат на 4,55 %, високий рівень шкільної тривожності у дівчат та хлопців зменшився на 4,54 %, також дуже високий рівень у дівчат зменшився на 4,54 %; за критерієм «самооціночна тривожність» підвищились показники нормального рівня у хлопців на 4,54 %, у дівчат на 9,09 %, дуже високий рівень у хлопців знизився на 4,54 %, у дівчат на 9,09 %; міжособистісна тривожність має наступні зміни:

нормальний рівень у хлопців та дівчат збільшився на 9,09 %, дещо підвищений рівень у хлопців зменшився на 4,54 %, високий та дуже високий рівні зменшилися у хлопців на 4,54 %; загальна тривожність має також значні зміни: нормальний рівень у хлопців та дівчат збільшився на 9,09 %, високий рівень у хлопців зменшився на 9,09 %, а у дівчат на 4,54 % та дуже високий рівень у дівчат зменшився на 4,54 %.

У контрольній групі (за діагностикою М. Фетіскіна): найнижчий рівень – соціальна адаптація (45,45 %), що вказує на труднощі у взаєморозумінні, взаємовідношенні, в поведінці по відношенню до інших у класі. Результати дослідження за методикою О. Кондаша: у дівчат (31,81 %) та у хлопців (36,36 %) 5 класу нормальний рівень шкільної тривожності, але є учні, у яких високий рівень тривожності (4,54 %); у більшості учнів самооціночна тривожність також знаходиться на нормальному рівні, але присутній й високий рівень тривожності: у хлопців (9,09 %), у дівчат (13,63 %); міжособистісна тривожність учнів 5 класу має різні показники: нормальний рівень у хлопців – 18,18 %, у дівчат – 31,81 %; підвищений рівень: у хлопців – 18,18 %, у дівчат – 9,09 %; високий рівень: у хлопців – 4,54 %, у дівчат – 9,09 %; дуже високий рівень у дівчат – 4,54 %; «надмірний спокій» у хлопців – 4,54 %.

4. Розроблено соціально-педагогічний проєкт, спрямований на сприяння соціально-педагогічній адаптації молодших підлітків; формування інтересу до себе та до оточуючих людей, формування навичок роботи у групі, самопрезентації; розвиток творчих, комунікативних, організаційних здібностей молодших підлітків. При реалізації соціально-педагогічного проєкту були використані такі форми і методи роботи: тренінгові вправи, бесіди, обговорення, мозковий штурм.

Ефективність дослідження доведено, що після впровадження проєкту відсоток членів експериментальної групи покращився, а саме: за діагностикою М. Фетіскіна, визначено, що високий рівень взаємопізнання підвищився на 9,09 %, низький рівень зменшився на 9,09 %; високий рівень

взаєморозуміння підвищився на 4,54 %, середній рівень підвищився на 4,55 %, зменшився низький рівень на 9,09 %; високий рівень взаємовпливу підвищився на 4,55 %, підвищився середній рівень на 13,64 %, відповідно низький рівень зменшився на 18,18 %; соціальна автономність має такі зміни: високий рівень підвищився на 9,09 %, покращились показники середнього рівня на 4,55 %, низький рівень зменшився на 13,63 %; соціальна адаптивність має позитивну динаміку, а саме: високий рівень підвищився на 9,09 %, середній рівень покращився на 13,63 %, низький рівень значно зменшився на 22,73 %; шкала соціальної активності має теж позитивні зміни: високий рівень підвищився на 9,09 %, середній рівень підвищився на 9,09 %, низький рівень зменшився на 18,18 %.

За шкалою О. Кондаша визначено, що шкільна тривожність дещо підвищеного рівня у дівчат збільшилось на 9,54 %, а високий рівень, навпаки, знизився на 4,54 %; самооціночна шкала має такі зміни: нормальний рівень у хлопців підвищився на 4,55 % та високий рівень у хлопців зменшився на 4,55 %; загальна шкала має такі змінення: дещо підвищений рівень у хлопців та дівчат, змінився, підвищився на 4,55 %, високий рівень у хлопців та у дівчат зменшився на 4,54 %.

Відсоток членів контрольної групи покращився за діагностикою М. Фетіскіна: покращились результати у шкалах «взаєморозуміння» та «соціальна адаптивність». Високий рівень взаєморозуміння не змінився (22,72 %), середній рівень підвищився на 4,54 %, низький рівень зменшився на 4,54 %.

Показники шкільної тривожності (за шкалою О. Кондаша) в контрольній групі майже не змінилися.

Таким чином, отримані дані свідчать про ефективність підвищення рівня соціально-педагогічної активності молодших засобом соціально-педагогічного проектування.